

ЛІТЕРАТУРА

1. Джидарьян И. А., Антонова Е. В. Проблемы общей удовлетворённости жизнью: теоретическое и эмпирическое исследование // Сознание личности в кризисном обществе.— М.: Ин-тут психологии РАН, 1995.— С. 76–94.
2. Джидарьян И. А. Представление о счастье в российском менталитете.— СПб.: Алатейя, 2001.— 242 с.
3. Куликов Л. В., Дмитриева М. С., Долина М. Ю. и др. Факторы психологического благополучия личности // Теоретические и прикладные вопросы психологии: Матер. юбилейной конф. «Ананьевские чтения».— 1997.— Вып. 3.— Ч. 1.— СПб.: Изд-во СПбГУ, 1997.— С. 342–350.
4. Психология счастья / М. Аргайл.— 2-е изд.— СПб.: Питер, 2003.— 217 с.
5. Шамионов Р. М. Психология субъективного благополучия: (к разработке интегративной концепции) / Саратов. гос. ун-т.— Саратов, 2003.
6. Эммонс Р. Психология высших устремлений: мотивация и духовность личности / Под ред. Д. А. Леонтьева.— М.: Смысл, 2004.— 416 с.

Ключевые слова: личностная удовлетворенность, переживание субъективного благополучия, парадигмы ощущения благополучия, личностные стремления, продуктивные стремления, индивидуально-типологические особенности личности.

Key words: personal contentment, feeling of subjective welfare, feeling of welfare paradigm, personal striving, productive striving, individual-typological characteristics of personality.

УДК 159.922

О. В. Скуловатова

МІФОЛОГІЧНА ОСНОВА ТВОРЕННЯ КАРТИНИ СВІТУ ОСОБИСТОСТІ

В статье анализируются вопросы становления образа мира и влияние на этот процесс индивидуальных особенностей восприятия.

The article analyses problems of worldview formation and how individual perception peculiarities influence this process.

Народжуючись, людина творить свою глибоко особистісну картину світу. Основою її творення виступають міфологеми. Вони є складними конструктивними утвореннями, що зберігаються у глибинних шарах психіки. Вивчення міфологем як чинників формування картини світу людини є одним з актуальних завдань сучасної психології.

О. Шпенглер у праці «Занепад Європи» першим поставив питання про вивчення «картини світу» [1], і з того часу поняття «картина світу», «образ світу» та близькі до них — «когнітивна карта», «модель універсуму», «схема реальності» [2; 18] використовуються у філософії, психології, лінгвістиці, антропології, астрономії та інших науках. Звичайно, розуміння суб'єктивності сприйняття та наявності у свідомості уявних конструктів, що дають змогу взаємодіяти зі світом, з'явилося значно раніше. Вчення Платона про «світ ідей» [3] можна назвати спробою створення теорії суб'єктивного образу реального світу.

Р. Ретфілд в 50-х рр. одним із перших використав поняття «картина світу» (*world view*), визначивши його як систему уявлень про світ та місце в ньому людини. Його послідовник К. Гірц надав цьому терміну значення притаманної носію певної культури концепції про світ, суспільство та людину [4, С. 3], що можна ототожнити з поняттям «традиційна картина світу». З початку 60-х років у науці розпочинається хвиля інтересу до цього питання [5, С. 57]. М. Вебер [6], Е. Фром [7], Е. Кассіпер [8], М. Хайдегер, Е. Кант, а також К. Юнг, І. Сеченов, Ж. Фрес, Ж. Піаже, Б. Ананьєв, А. Н. Леонтьєв, О. О. Леонтьєв та ін. звернулись у своїх працях до понять, близьких за своєю сутністю до поняття «картина світу». Без цього поняття було вже неможливим розуміння сутності людини [5, С. 57]. А. Н. Леонтьєв відзначав, що проблема сприйняття має ставитись і розроблятись як проблема психологічного образу світу, тому що кожна річ є безпосередньо даною один раз у матеріальному світі, а другий — у суб'єктивній чуттєвості людини та в її свідомості, в ідеальних формах. Він називає п'ятим квазівиміром область, в якій людині відкривається сутність речей, коли сприймається не лише форма та колір, а й значення [9; 11–12]. Образ світу є структурою, яку формує людина, а оскільки людина мешкає у соціумі і є його частиною, то неможливо не враховувати вплив цього надважливого фактора. Так як люди створюють образ світу, то в ньому неодмінно повинні виокремлюватися соціальні складники. Люди живуть і діють у збудованому світі. Вони самі переробляють образ світу і він опосередковує їхню діяльність у реальному світі. У контексті цього не можна не зважати на роль культури як одного з ключових моментів у процесі побудови образу світу. Як було наголошено, саме культура виступає носієм міфологемного змісту свідомості народу. У перехідні моменти розвитку суспільства масова свідомість, зазначає Г. М. Андреева, стикається з труднощами, головна з яких — «загострення»

розриву між побудованим образом соціального світу та реальним світом і виявлення ролі кожного з них в опосередкуванні діяльності людей. Картина світу моделюється, опираючись на значення, сутність яких закладено в особистісних сенсах. За визначенням Т. Лукмана та Ш. Альфреда, сенс — результат тлумачення минулих переживань, які рефлексивно схоплені в наявному «зараз», в актуально-чинній схемі інтерпретації [10, С. 29], а уявлення про світ — це його осенсування — інтерпретація [11; 16]. Тобто сенс з'являється як результат оцінювання й інтерпретації досвіду минулого, а осенсування призводить до творення картини світу.

Терміни «картина світу» і «образ світу» для багатьох дослідників є синонімами [2], але, на наш погляд, потрібно відокремити ці поняття, оскільки «образ» стосується сфери відчуттів, а «картина» — площини предметних уявлень. Наприклад, у працях Е. Леонтьєва немає чіткої диференціації понять «картина світу» і «образ світу»: «Досі я описував образ світу, загальний для тварин та людини. Але процес породження картини світу, як і сама картина світу, якісно змінюється, коли ми переходимо до людини... предметний світ виступає у значенні, тобто картина світу наповнюється значеннями» [9; 17]. У тлумачному словнику слово «картина» визначається як твір живопису; той, хто викликає захоплення своїм зовнішнім виглядом; те, що можна побачити, охопити поглядом, або уявити; епізод, частина акту п'єси, що потребує окремих декорацій [12, С. 110]; тому, йдучи за цією логікою, картиною світу можна називати предметне уявлення в свідомості людини. За О. О. Леонтьєвим, у свою чергу, образ світу є відображенням у психіці людини образу предметного світу, опосередкованого предметними значеннями та відповідно когнітивними схемами, що піддаються свідомій рефлексії. Він зауважує, що людина надає імена чуттєвим образам предметів. Це так звані предметні значення, що, по суті, є складниками цих образів і забезпечують можливість їх існування. Кожен сприймає світ через його образ [13, С. 268]. Тобто у фокус сприйняття потрапляє лише те, що відповідає образу світу, який виступає певним регулятором сприймання через чуттєві образи. Людина, називаючи образи, здійснює своєрідне кодування — переведення чуттєвої сфери у предметну, тобто перенесення значень з відчуттів у конструктивну систему картини світу.

Чіткий поділ функцій образу та картини світу можна побачити у Ю. Артемьєвої: найглибший шар внутрішнього світу співвідноситься з сутнісними структурами образу світу, що формується за участі та суттєвого внеску понятійного мислення — шар амодальних

структур, що утворюються внаслідок обробки семантичного шару. Семантичний шар (картина світу) є структурованою сукупністю співвідношень до об'єктів, що актуально сприймаються. Вона тісно пов'язана зі сприйняттям, зокрема і модальними його аспектами. Картина світу більш рухлива і керується з глибини образом світу, а матеріал для побудови надає їй «перцептивний світ». Вона може бути сприйнята безпосередньо. Картина світу перебуває у своєрідному відношенні історизму з образом світу. Образ світу керує історизмом, а картина світу «передає» йому синтезоване, але з різними якостями відношення до об'єктів, пов'язаних з предметом поточної діяльності. Спільним для цих двох іпостасей є те, що їх елементи — не образи об'єктів, а образи відношення до них [14; 21]. Семантичний елемент виступає сутністю картини світу, на відміну від чуттєвої природи образу світу. Незважаючи на складність зв'язку, в якому співіснують «картина світу» і «образ світу», вбачається можливим відокремити їх у предметну та чуттєву площини, маючи на увазі їх співзалежність і взаємовплив.

У деяких джерелах вирізняють мовну (М. П. Одинцова [15], Л. О. Буталова [16]) та наукову (Ф. А. Цицин [17], Ю. Белокопытов [18]) картини світу. Мовна картина світу визначається як відображення мовною свідомістю дійсності під специфічним кутом зору, її частиною є індивідуально-авторська картина світу [16, С. 94]. Образ людини у мовній картині світу визначають як концентроване втілення сутності тих уявлень про людину, які об'єктивовані всією системою семантичних одиниць, структур та правил тієї чи іншої мови [15, С. 8]. Наукову картину світу визначають як модель дійсності того чи іншого її аспекту. Вона виступає як уявлення та пояснює механізми і природу об'єктів, узгоджується зі знаннями та спостереженнями, має евристичну цінність до певного моменту, коли підтверджаться нові гіпотези [17, С. 4]. Але це не всі види картини світу, які можна виокремити. Посилаючись на М. М. Маковского, зазначимо, що світ презентується людині крізь призму її культури та мови, через метафори як явища «картини світу», що вирізняється у носіїв різної чи тієї ж самої культури в різні історичні періоди [11; 16]. Тобто картину світу можливо розкласти на складові частини і означити, наприклад, як «історично-часову картину світу», «культурну картину світу», «географічну картину світу» тощо, намагаючись охопити всю різноплановість явища. Але такий поділ буде, по суті, виокремленням різних аспектів одного й того самого феномену, що є не доцільним в контексті нашої наукової проблеми.

Кожна людина є індивідуальністю, тому картина світу, так само як і його образ, не може бути ідентичною в різних людей. Наприклад, у працях А. Є. Клімова вказується на відмінність образу світу людей залежно від типу професії [19]. У цьому ключі можемо зазначити, що картина світу буде вирізнятися за віковими критеріями, тобто, цитуючи К. Левіна: «Світи, в яких мешкає новонароджений, однорічна дитина та десятирічна, різні навіть в однаковому фізичному вимірі» [20, С. 38]. Додамо, що соціальний статус, місце проживання (навіть чи можна говорити про те, що картина світу мешканця мегаполісу та селянина буде однаковою) і, що найважливіше, етнічна приналежність відіграють значну роль у створенні картини світу як цілісного утворення.

Продовжуючи обговорення проблеми складових картини світу, згадаємо позицію В. С. Жидкова та К. Б. Соколова. Вони вважають, що картина світу утворена зі знання про світ, відчуття світу та сприйняття світу [5, С. 70]. Раніше ми визначили, що чуттєвість стосується радше категорії образу світу, ніж картини, тому розглядати світовідчуття як складову картини світу недоцільно. Сприйняття світу є скоріше дієвою категорією, ніж складовою частиною картини світу. Зауважимо, що картина світу складається з уявлення про світ, що сформувалось у свідомості, та відношення до нього. Вона є загальною категорією, в якій можливо виділити мовну, наукову, культурну, професійну та інші види картини світу. Процес її формування відбувається під впливом різноманітних чинників — таких, як вік, соціальне середовище, професійна сфера, місце проживання, національність, релігійна приналежність та історичний період часу, в якому живе людина. Суспільство є традиційним утворенням, тому для глибшого розуміння сутності творення картини світу потрібно розглянути таку складову традиційності, як менталітет. Він не є сталим сполученням і змінюється у процесі діяльності, втілюючись в особливостях світосприйняття [21, С. 119], а саме через сприйняття, інтеріоризацію здійснюється процес творення картини світу. Дотримуючись позиції Б. А. Душкова, можемо сказати, що менталітет — це загальний духовний настрій, відносно цілісна сукупність думок, вірувань, навичок духу, що створює картину світу та закріплює суспільну єдність. Він характеризує специфічні рівні індивідуальної та колективної свідомості, являючи собою особливий тип мислення [22, С. 13]. Тобто менталітет виступає чинником формування картини світу.

Усі ці чинники є формою інформації, що потрапляє до сприйняття індивіда, тобто картина світу формується в результаті сприйняття

та опрацювання інформації. Опрацювання — це діяльність, спрямована не на запам'ятовування, а на осенсування, надання особистісного сенсу сприйнятому. Деякі чинники (вік, рід занять (навчання у школі, професійному навчальному закладі, робота, захоплення), місце проживання тощо) з часом змінюються, що призводить до змін у картині світу. Можна стверджувати, що процес побудови картини світу є постійним та динамічним за своєю сутністю. Він починається з народження та здійснюється шляхом інтеріоризації та осенсування інформації довкілля. Суперечливість цього процесу полягає в тому, що людина обирає образи для сприйняття вже наявної на цей момент картини світу.

Поряд із поняттям «картина світу» в психології використовується поняття «життєвий світ». Для чіткого їх розуміння з'ясуємо відмінність між ними. Ф. Є. Василюк у своїй праці «Психологія переживання» наводить такі типи життєвих світів:

- зовнішньолегкий, внутрішньопростий, що проявляється в гедоністичному відношенні до життя;
- зовнішньолегкий, внутрішньоскладний (ціннісне відношення до життя);
- зовнішньоскладний, внутрішньопростий (реалістичне відношення до життя);
- зовнішньоскладний, внутрішньоскладний (творче відношення до життя). Під цими категоріями він розуміє глибоку внутрішню структуру, яка розглядається крізь призму руху до мети. Для того, щоб людина змогла впоратись із ситуацією, вона повинна за допомогою переживання провести роботу зі своїм внутрішнім світом та змінити його. Внутрішній світ у теорії Ф. Є. Василюка виступає як пасивний, такий, що пристосовується до зовнішніх обставин, змінюючись кожного разу в новій кризовій ситуації [23, С. 7]. Ф. Є. Василюк не ставив за мету виокремити якісь частини чи компоненти життєвих світів, його радше цікавила взаємозалежність між способом переживання та типом життєвого світу, який він практично ототожнює з внутрішнім світом. У контексті його підходу картина світу становить компонент життєвого світу.

Для порівняння розглянемо позицію Т. М. Титаренко. Становлення особистості, за Т. М. Титаренко, відбувається через створення світу, в якому вона мешкає — «світу власного буття». У своєму житті людина не лише пристосовується до середовища, вона виокремлює себе від нього, щоб потім пов'язати себе з ним, але інакшим чином. «Створює свій життєвий світ, структуруючи зовнішню

дійсність, відповідно до внутрішньої. Цей світ є певною цілісністю внутрішнього психічного життя, як усвідомлюваного так і неусвідомлюваного, в поведінці, спілкуванні та діяльності». Життєвий світ, за Т. М. Титаренко, охоплює як внутрішню, так і зовнішню дійсності, що перероблюються. Вона наголошує, що «в життєвому світі особистості співіснують не реальні, фізичні об'єкти, в їх взаємодії, а їх суб'єктивна інтерпретація» [24; 29–30]. Тобто вона розуміє життєвий світ як узагальнюючу категорію, до складу якої входить, поряд з образом світу і картиною світу, оточуюча дійсність в її відношенні до суб'єкта. Ми розглянули дві позиції, відмінність яких полягає в тому, що в одній із них життєвий світ розуміється як внутрішня даність, яка змінюється з метою переживання кризової ситуації. У другій позиції життєвий світ переробляє та змінює зовнішнє, пропускаючи його через внутрішнє і утворюючи з ним цілісність.

Якщо життєвий світ є суб'єктивним сприйняттям особистістю зовнішнього світу, себе в ньому, включаючи «Я-концепцію» та відношення до світу, то картину світу ми можемо означити як його складову, процес побудови якої відбувається в площині життєвого світу людини. Вона є суб'єктивним, оформленим у символи відбитком сприйняття світу. Картина світу формується в індивідуальній свідомості як результат суб'єктивності сприйняття дійсності.

Первинною причиною суб'єктивності сприйняття є недосконалість органів чуттів. Людина засвоює інформацію через обмежену кількість каналів, тому гіпотетично є така інформація, яка не може бути сприйнятою через відсутність відповідних органів чуттів. Феномен інтуїції пов'язують саме з цим фактором недосконалості. На жаль, об'єктивна наука ні спростувати, ні довести ці факти поки що не спроможна.

Причини вибіркості сприйняття вбачають у досвіді, який його скеровує. У житті людину постійно оточує величезна кількість інформації зовнішнього світу і опанувати її всю, не фільтруючи та не виокремлюючи окремі одиниці, неможливо. Тим більше, що світ постійно змінюється. Сприйняття здійснюється вибірково. Це пов'язано з досвідом та інформацією, що вже є в пам'яті суб'єкта. Людина бачить та сприймає лише те, досвід сприйняття чого має. Побачити щось, аналогів якому немає у світі конструктів сприйняття, вона просто не спроможна [25, С. 192–197]. Л. Собчек, аналізуючи роботи Л. С. Виготського та С. Л. Рубінштейна, відзначила, що індивідуально-окреслені якості опосередковано змінюють

інформацію стосовно середовища в кожній людині по-різному. З широкого спектра вражень про світ кожна людина своїм особливим способом сприймає та обробляє інформацію, акцентує свою увагу на одних речах і не помічає інші. Отже, суб'єктивне сприйняття людини залежить від наявної у її внутрішньому світі конструктивної схеми сприйняття картини світу, та уявлення про своє місце в ній. Індивідуальність проявляється в тому, як, яким способом відбувається вибір, класифікація і структурування інформації. Зазначимо, посилаючись на С. Д. Смирнова, що складність цієї дії закладено в тому, що новонароджений, володіючи певним набором вроджених форм спонтанної активності, через діяльність та спілкування в традиційній спільноті вибудовує картину світу на основі сприйнятих образів та обирає образи для сприйняття відносно своєї картини світу як основи для пізнавальної діяльності [2, С. 18–30]. Ймовірно, спочатку людина володіє лише традиційною картиною світу, в основу якої покладено міф. Вона «передана їй у спадок», але з часом на її основі вибудовується індивідуальне бачення — індивідуальна картина світу.

Картина світу не є сталим утворенням. Вона диференціюється з розвитком, набуває індивідуальних рис, але лишається зумовленою тією «основою сприйняття», яку ми можемо назвати «традиційною картиною світу». Її значення зосереджено в тому, що кожна соціальна спільність створює, культивує та передає наступним поколінням цілком визначену картину світу, яку можна назвати «сутнісною основою культури». Вона виступає «загальною частиною» і дає змогу членам однієї спільноти розуміти одне одного. Передається вона за допомогою навчання та виховання [5, С. 63].

Визначимо відмінності між «картиною світу» і «традиційною картиною світу». У першому випадку ми говоримо про утворення, наявне в свідомості кожної конкретної людини. Воно виникає на основі традиційної картини світу, в площині життєвого світу людини, під дією факторів всесвіту взагалі і соціального середовища зокрема. Воно є індивідуальним, на відміну від традиційної картини світу — феномену, що належить до загального досвіду людства і не є набутком окремої особистості.

Повторюючи думку В. Т. Куєвди, можемо сказати, що традиційна картина світу — це об'єктивна реальність, існуюча поза особистістю. Людина не «маює» її, а радше є введеною в неї. Традиційна картина світу є домінантною одиницею буття, самоусвідомлення. Існуючи як формалізуюча обставина, вона робить буття можливим. Традиційна картина світу виступає як зовнішнє, «винесене за суб'єкт» утворення, в чому її можливо співвіднести з міфом.

Аналізуючи викладений матеріал, доходимо таких висновків:

1. Картина світу людини складається з уявлення про світ, що сформувався у свідомості, та відношення до нього. Вона є загальною категорією, в якій можливо виокремити мовну, наукову, культурну, професійну та інші різновиди картини світу. Процес її побудови є постійним і динамічним за своєю сутністю. Суперечливість цього процесу полягає в тому, що людина обирає образи для сприйняття вже наявної на даний момент картини світу.

2. Процес формування картини світу відбувається під впливом різноманітних чинників — таких, як соціальне середовище, вік, професійна сфера, місце проживання, національність, релігійна приналежність, історичний період часу, в якому живе людина, та менталітет.

3. Ці чинники є інформацією, що сприймається і перетворюється на конструкти картини світу шляхом надання особистісного смислу та формування відношення.

4. Індивідуальна картина світу формується на основі традиційної картини світу, особливого утворення, що є поза конкретним суб'єктом, і є відображенням загальнонаціонального досвіду. Активізуючись у свідомості конкретного індивіда, вона являє собою утворення, що складається з міфологем.

5. Від народження людина має традиційну картину світу, на основі якої вибудовується індивідуальна картина світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки мифологии мировой истории: в 2 т. / Пер. с нем. К. А. Свасьяна. — М., 1998. — Т. 2: Всемирные перспективы. — 606 с.
2. Смирнов С. Д. Мир образов и образ мира. Как парадигма психологического мышления // Мир психологии. — 2003. — № 4 (36). — С. 18–31.
3. Платон. Сочинения / Под ред. Н. Т. Карпова. — М., 1841. — Ч. 2. — 385 с.
4. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців. — К., 2000. — 379 с.
5. Жидков В. С., Соколов К. Б. Искусство и картина мира. — СПб.: Ала-тейа, 2003. — 464 с.
6. Вебер Альфред. Избранное: Кризис европейской культуры / С. Я. Левит (сост.). — СПб.: Университетская книга, 1999. — 565 с.
7. Фромм Э. Иметь или Быть?; Психоанализ и религия; Искусство любить. Исследование природы любви / Пер. Н. Петренко, О. Иванчук. — К.: Ника-Центр, 1998. — 400 с.

8. *Кассирер Э.* Избранное. Опыт о человеке.— М.: Гардарика, 1996.— 787 с.
9. *Леонтьев А. Н.* Образ мира // Мир психологии.— 2003.— № 4(36).— С. 10–17.
10. *Альфред Ш., Лукман Т.* Структури життєсвіту.— К.: Український центр духовної культури, 2004.— 560 с.
11. *Леонтьев А. Н.* Избранные психологические произведения: в 2 т.— М.: Педагогика, 1985.— Т. 2.— 320 с.
12. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / НАН України; Інститут мовознавства імені О. О. Потебні / *О. С. Мельничук* (голов. ред.), *Р. В. Болдирев* (уклад.).— К.: Наукова думка, 1983.— Т. 3: Н-П.— 653 с.
13. *Леонтьев А. А.* Основы психолінгвістики.— М.: Смысл, 1997.— 284 с.
14. *Мэй Р.* Вклад экзистенциальной психотерапии. Экзистенциальная психология. Экзистенция.— М.: Апрель Пресс, ЭКСМО-Пресс, 2001.— 624 с.
15. *Одинцова М. П.* Вместо введения: к теории образа человека в языковой картине мира. Язык. Человек. Картина мира. Лингвоантропологические и философские очерки (по материалам русского языка) / Под ред. *М. П. Одинцовой.*— Омск: Омский гос. ун-тет, 2000.— Ч. 1.— С. 8–11.
16. *Буталова Л. О.* Человек — мир — речь. Индивидуально-авторская картина мира в творчестве омского поэта Тимофея Белозёрова // Язык. Человек. Картина мира. Лингвоантропологические и философские очерки (по материалам русского языка) / Под ред. *М. П. Одинцовой.*— Омск: Омский гос. ун-тет, 2000.— Ч. 1.— С. 94–118.
17. *Цицин Ф. А.* Астрономическая картина мира: новые аспекты // Астрономия и современная картина мира.— М., 1996.— С. 3–40.
18. *Белокопытов Ю.* Образы мира, формируемые и действующие в пространстве духовного мира // Мир психологии.— 2003.— № 4(36).— С. 116–133.
19. *Климов А. Е.* Образ мира в разнотипных профессиях.— М.: Изд-во МГУ, 1995.— 224 с.
20. *Леви-Брюль Л.* Сверхъестественное в первобытном мышлении.— М.: Педагогика-Пресс, 1994.— 608 с.
21. *Нельга О. В.* Теорія етносу: Курс лекцій.— К.: Тандем, 1997.— 368 с.
22. *Чмихов М.* Від яйця-райця до Спасителя.— К.: Либідь, 2001.— 430 с.
23. *Василюк Ф. Е.* Психология переживания.— М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984.— 200 с.
24. *Лосев А. Ф.* История античной эстетики. Итоги тысячелетнего развития: в 2 кн.— Харьков: Фолио; М.: ООО «Изд-во АСТ».— 2000.— Кн. 1.— 832 с.
25. *Don Hamachek.* Psychology in teaching, learning, and growth.— Michigan state university, 1994.— 628 p.

Ключевые слова: становление образа мира, индивидуальные особенности восприятия, «Я-концепция», жизненный мир, индивидуализация.

Key words: worldview, individualisation, spiritual world, «self-concept».